

Τα νομίσματα της Κύπρου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα

● Του **ΙΩΑΝΝΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ**
Οικονομολόγου, Στρατιωτικού

Από την 1η Ιανουαρίου 2008, η Κύπρος εισήλθε σε μια νέα φάση της νομισματικής και όχι μόνο ιστορίας της, αφού υιοθέτησε ως νόμισμά της το ενιαίο ευρωπαϊκό, το ευρώ και ένα μήνα αργότερα η Λίρα Κύπρου, με την λήξη της περιόδου παράλληλης κυκλοφορίας, έπαυσε να αποτελεί υποχρεωτικό μέσο πληρωμής, αποσύρθηκε οριστικά και καθίσταται πλέον αντικείμενο μελέτης και μουσειακής έκθεσης. Η λίρα, όμως αποτελεί ένα σχετικά βραχύβιο νόμισμα μπροστά στη 2500 ετών πλουσιότατη νομισματική ιστορία της Κύπρου, η οποία αντικατοπτρίζει όχι μόνο την οικονομική, αλλά και πτυχές της πολιτικής, κοινωνικής, εθνικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής ιστορίας της. Πώς όμως και γιατί δημιουργήθηκε ιστορικά το χρήμα;

Από τα πρώτα στάδια της οργάνωσης των ανθρώπων σε κοινότητες και του καταμερισμού εργασίας, έγινε αντιληπτή η ανάγκη για ανταλλαγές μεταξύ τους αγαθών στα οποία είχαν έλλειμμα ή περίσσειμα. Το σύστημα αυτό ονομάζεται αντιπραγματισμός. Ωστόσο, λόγω των πρακτικών δυσκολιών που αντιμετώπιζε ο αντιπραγματισμός, προέκυψε η ανάγκη εξεύρεσης ενός καθολικά αποδεκτού μέτρου αξίας αγαθών και μέσου συναλλαγών, δηλαδή του χρήματος. Αρχικά χρησιμοποιήθηκαν διάφορα είδη χρήματος, όπως το σιτάρι, τα δέρματα, το αλάτι, τα κοχύλια, ορισμένα ζώα όπως το βόδι κ.ά., που όμως αποδεικνύονταν ανεπαρκή να διαδραματίσουν το ρόλο τους.

Η καθιέρωση μεταλλικού χρήματος, αποτελεί ουσιαστικό σημείο της οικονομικής εξέλιξης, αφού σηματοδοτεί τη μετάβαση από την εμπράγματη ανταλλακτική στην ενχρήματη οικονομία. Η έλευση

του χρήματος δεν κατήργησε τον αντιπραγματισμό, ο οποίος χρησιμοποιείτο ευρύτατα μέχρι και το μεσαίωνα. Την πρώτη μορφή μεταλλικού χρήματος αποτέλεσαν τα χάλκινα τάλαντα σε σχήμα τεττωμένου προς ξήρανση δέρματος ζώου, που κόπηκαν στην Κύπρο την εποχή του χαλκού (2500-1050 π.Χ.) και ζύγιζαν γύρω στα 39 κιλά. Τα τάλαντα βέβαια χρησιμοποιούνταν κυρίως ως μονάδα μέτρησης αξίας και όχι ως μέσο συναλλαγών.

Η ιδέα της χρήσης μεταλλικού νομίσματος με τη σημερινή του μορφή, γεννήθηκε στα τέλη του 7ου π.Χ. αιώνα στα παράλια της Μικράς Ασίας, από Έλληνες και Λύδιους έμπορους ή τραπεζίτες και μερικά χρόνια αργότερα υιοθετήθηκε και στην Κύπρο. Τα πρώτα κυπριακά νομίσματα κόπηκαν γύρω στο 538 π.Χ. από το βασιλιά της Σαλαμίνας Ευέλθων (560-525 π.Χ.), ήταν αργυρά, ζύγιζαν γύρω στα 11 γρ., ήταν τυπωμένα μόνο στη μια πλευρά και απεικόνιζαν ένα ξαπλωμένο κριάρι, με μια επιγραφή γραμμένη στο κυπριακό συλλαβάριο. Ένεκα της περσικής επικυριαρχίας, τα νέα νομίσματα ακολουθούσαν το

περσικό νομισματικό σύστημα, ονομάζονταν στατήρες και διαιρούνταν σε κέρματα του μισού, ενός, δύο και τεσσάρων οβολών.

Η αρπαγή της Ευρώπης από το Δία μεταμορφώμενο σε ταύρο, με συλλαβική γραφή, όπως παρουσιάζονταν στο κέρμα των 0,50 Λιρών, προέρχεται από απεικόνιση αργυρού διώβολου που εκδόθηκε στο αρχαίο Μάριον, από τον βασιλιά Τιμοχάρη στα τέλη του 5ου π.Χ. αιώνα.

Το πρώτο χρυσό κυπριακό νόμισμα που κόπηκε από τον βασιλιά της Σαλαμίνας Ευαγόρα Α' . Η κοπή αποτέλεσε πράξη αποστασίας προς τον Πέρση βασιλιά, ο οποίος διατηρούσε το αποκλειστικό προνόμιο κοπής χρυσών νομισμάτων.

Τα μεταγενέστερα νομίσματα των αρχαίων χρόνων, εκδίδονταν από κάθε πόλη – βασίλειο ξεχωριστά, ήταν αργυρά ή χρυσά και σπανιότερα χάλκινα ή επάργυρα. Το πρώτο χρυσό νόμισμα κόπηκε από τον βασιλιά της Σαλαμίνας Ευαγόρα Α' (411-373 πΧ), επί βασιλείας του οποίου παράλληλα με την κυπροσυλλαβική γραφή εισάγεται και η ελληνική αλφabetική, ενώ το περσικό νομισματικό σύστημα αντικαθίσταται από το αττικό-βοιωτικό και αργότερα από το ροδιακό. Οι πιο συχνές παραστάσεις αφορούσαν σκηνές με κριάρια, άλογα, ταύρους, αετούς και λιοντάρια, τον Ηρακλή, προτομές ή κεφάλια από τις θεές Αφροδίτη, Αθηνά, Άρτεμιδα, τους θεούς Απόλλωνα και Δία, τη Σφίγγα, το ankh (σύμβολο ζωής για τους αρχαίους Αιγυπτίους) κ.λ.π.

Μετά τη μάχη της Ισού το 333 π.Χ., οι Κύπριοι βασιλείς εντάσσονται στο στρατό και στη συνέχεια στο βασίλειο του Μ. Αλεξάνδρου θέτοντας τέρμα

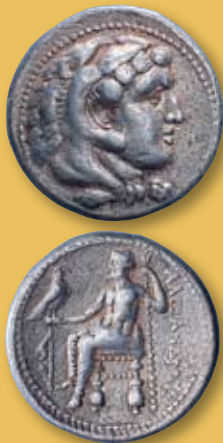
στην περσική κυριαρχία, χάνοντας όμως το προνόμιο να εκδίδουν δικά τους νομίσματα. Ο Μ. Αλέξανδρος αντικατέστησε προοδευτικά τα τοπικά νομίσματα με δικά του, τα οποία εξακολουθούσαν να κόβονται σε εγχώρια νομισματοκοπεία και να φέρουν ένδειξη (συνήθως μονόγραμμα ή σύμβολο) για την πόλη έκδοσής τους. Τα αργυρά κυρίως τετράδραχμα και δραχμές απεικονίζουν μυθολογικές παραστάσεις με την Αθηνά, το Δια, τον Ηρακλή, τη φτερωτή Νίκη, καθώς επίσης ρόπαλα, τόξα, φαρέτρες, πλώρες πλοίων κ.λ.π.

Το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου το 323 π.Χ. ακολούθησε η περίοδος διαμάχης των διαδόχων, μέχρι την επικράτηση του Πτολεμαίου Α' Σωτήρος το 294 π.Χ., οπότε η Κύπρος έγινε επαρχία του Κράτους των Πτολεμαίων της Αιγύπτου. Στις αρχές της περιόδου αυτής κόβονται τα τελευταία νομίσματα με ενδείξεις στη συλλαβική γραφή και καθιερώνεται

ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

οριστικά η αλφαβητική. Τα νομίσματα είναι κυρίως χρυσά οκτάδραχμα, αργυρά τετράδραχμα και δίδραχμα και χάλκινα κέρματα. Απεικονίζουν μακεδονικές ασπίδες και κράνη, προσωπογραφίες του Μ. Αλεξάνδρου και αργότερα του Πτολεμαίου Α', μυθολογικές παραστάσεις με τη φτερωτή Νίκη, τους θεούς Ποσειδώνα, Αφροδίτη, Δια Άμμωνα καθώς και διάφορα μονογράμματα.

Ασημένιο τετράδραχμο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, κομμένο στην Πάφο. Παρουσιάζει .Εμπρ.: Κεφαλή αγένειου Ηρακλή με λεοντή προς τα δεξιά, .Οπ.: Δίας ένθρονος προς τα αριστερά, κρατεί αετό στο δεξί χέρι, ενώ στηρίζει το αριστερό σε σκήπτρο.

Το 58 π.Χ., η Κύπρος καταλαμβάνεται από τον Μάρκο Κάτωνα και εντάσσεται στο Ρωμαϊκό κράτος, για να δωριστεί λίγο αργότερα από τον Ιούλιο Καίσαρα πίσω στην Κλεοπάτρα της Αιγύπτου. Με την κατάληψη της Αλεξάνδριας από τον Οκταβιανό Αύγουστο το 30 π.Χ., η Κύπρος εντάσσεται οριστικά στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Κατά την περίοδο αυτή κόβονται σε τοπικά νομισματοκοπεία χάλκινα κυρίως νομίσματα αλλά και αργυρά δίδραχμα και τετράδραχμα με λατινικές και ελληνικές επιγραφές. Κυρίως απεικονίζουν στη μία τους πλευρά προτομή ή κεφαλή του ρωμαίου αυτοκράτορα και στην άλλη το Ναό της Αφροδίτης, παραστάσεις με το Σαλαμίνιο Δία καθώς και την επιγραφή "ΚΟΙΝΟΝ ΚΥΠΡΙΩΝ".

Το "Κοινόν Κυπρίων" ήταν μια συσταθείσα

Το "Κοινόν Κυπρίων" ήταν μια συσταθείσα κατά την πτολεμαιοκρατία, θρησκευτική κυρίως συνέλευση αντιπροσωπειών όλων των κυπριακών πόλεων. Κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο απέκτησε μεγάλη δύναμη και επιρροή στην κοινωνική και οικονομική ζωή του νησιού, αλλά και το δικαίωμα για την έκδοση όλων των χάλκινων νομισμάτων. Καταργήθηκε στις αρχές του 3ου μ.Χ. αιώνα.

κατά την πτολεμαιοκρατία, θρησκευτική κυρίως συνέλευση αντιπροσωπειών όλων των κυπριακών πόλεων. Κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο απέκτησε μεγάλη δύναμη και επιρροή στην κοινωνική και οικονομική ζωή του νησιού, αλλά και το δικαίωμα για την έκδοση όλων των χάλκινων νομισμάτων. Καταργήθηκε στις αρχές του 3ου μ.Χ. αιώνα.

Η βασιλεία του Μεγάλου Κωνσταντίνου και η μεταφορά της πρωτεύουσας της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη το 330 μ.Χ., σηματοδοτεί την απαρχή της Βυζαντινής περιόδου, κατά την οποία υιοθετείται το οικείο νομισματικό σύστημα, με κυριότερα νομίσματα το χρυσό ή αργυρό σολδίο (ή βυζαντινό), τη χάλκινη φόλλη, το νούμμιον και τα λευκά βυζάντια.

Στην Κύπρο κόβονται νομίσματα, που κυκλοφορούν ταυτόχρονα με τα επίσημα βυζαντινά, μόνο σε δυο περιπτώσεις. Η πρώτη αφορά την περίοδο εξεγερσης του Έξαρχου Αφρικής Ηρακλείου και του υιού του, μετέπειτα αυτοκράτορα Ηρακλείου (610–641 μΧ), όπου σε νομισματοκοπείο της Κωνσταντίας (Βυζαντινή ονομασία της αρχαίας Σαλαμίνας) κόβονται χάλκινα νούμια και αργότερα φόλλες, με κυρίαρχη απεικόνιση τους ίδιους τους Ηράκλειους. Η δεύτερη αφορά την περίοδο αυτοανακήρυξης του Ισαάκιου Κομνηνού σε δεσπότη της Κύπρου, κατά την οποία κόπηκαν σε νομισματοκοπείο της Λευκωσίας χάλκινα και από ήλεκτρο (κράμα χρυσού και αργυρού ή χαλκού) νομίσματα στα πρότυπα των υπόλοιπων βυζαντινών, με παραστάσεις κυρίως από την Ορθοδοξία και τον ίδιο τον Ισαάκιο.

Το 1191 ο Άγγλος Βασιλιάς Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος κατακτά την Κύπρο, την οποία πουλά αρχικά στους Ναΐτες ιππότες και στη συνέχεια στο φράγκο Γκι Ντε Λουζινιάν. Ο νέος κατακτητής αρχικά εισήγαγε το νομισματικό σύστημα του βασιλείου της Ιερουσαλήμ, με την κοπή δηναρίων, ενώ συνέχισε να κόβει τα λευκά βυζάντια του Ισαάκιου Κομνηνού. Η μορφή του Ιησού, του βασιλιά, σταυροί και πύργοι κυριαρχούν στις όψεις των κερμάτων, μέχρι που ο βασιλιάς Ερρίκος ο Β' (1285-1306) υιοθετεί το "κοινό" τότε ευρωπαϊκό νόμισμα (ουσιαστικά το πιο διαδεδομένο), το γρόσσο, που οι Κύπριοι ονόμασαν γρόσι. Έτσι κόβονται στη Λευκωσία αργυρά γρόσσα και ημίγροσσα, με λατινικές επιγραφές και κυριότερες παραστάσεις το Σταυρό της Ιερουσαλήμ, το λιοντάρι της Κύπρου και τον βασιλιά ένθρονο.

Το 1489 η βασίλισσα Αικατερίνη Κορνάρο παραδίδει το νησί στη Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας, η οποία εισήγαγε ασημόχαλκα νομίσματα, τα κάρτζια, κατασκευασμένα στην Βενετία ειδικά για την Κύπρο, με κύρια αναπαράσταση το λιο-

Αριστερά και κέντρο: Η πρώτη υιοθέτηση του “κοινού” ευρωπαϊκού νομίσματος στην Κύπρο. Το γρόσσο που έκδωσε ο Ερρίκος Βα, με παραστάσεις στην μπροστινή όψη τον ένθρονο βασιλιά να κρατά σκήπτρο και σταυροφόρο σφαίρα και στην οπίσθια όψη το λιοντάρι της Κύπρου. Δεξιά: Ο Σταυρός της Ιερουσαλήμ, συνήθης παράσταση στα νομίσματα της περιόδου της Φραγκοκρατίας.

ντάρι του Αγίου Μάρκου και το Σταυρό. Ιδιαίτερης μνείας χρήζει η κοπή για πρώτη φορά πιστωτικού νομίσματος από τον Μαρκαντόνιο Βραγαδίνο. Πρόκειται για χάλκινα βυζάντια που εκδόθηκαν κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Αμμοχώστου από τους Τούρκους και εγγυούνται την ανταλλαγή τους με αργυρά μετά τον πόλεμο, με την αναγραφή στα λατινικά της φράσης “ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΗ ΠΙΣΤΗ ΤΩΝ ΕΝΕΤΩΝ”. Η συγκεκριμένη αποτελεί και την τελευταία κοπή σε κυπριακό νομισματοκοπείο.

Η κατάκτηση της Κύπρου από τους Τούρκους το 1571 σηματοδοτεί την έναρξη μιας περιόδου όπου οι φυσικές καταστροφές, αυθαιρεσίες των τοπικών διοικητών και η βαριά φορολογία προκαλούν περαιτέρω εξαθλίωση, κοινωνική, πολιτιστική και φυσικά οικονομική παρακμή. Κύριο οθωμανικό νόμισμα ήταν αρχικά το akche (άσπρο), ενώ το 1688 εκδίδεται το Kurus (απομίμηση του αυστριακού groschen που οι Έλληνες ονόμαζαν γρόσι και οι ευρωπαίοι πιάστρο) το οποίο υποδιαιρείται σε 40 παράδες χάλκινους, κατασκευασμένους σε νομισματοκοπείο της Κωνσταντινούπολης. Το 1844 εκδίδεται από τον σουλτάνο Αβδούλ Μετζίτ η χρυσή τουρκική λίρα που υποδιαιρείται σε ασημένια κέρματα των 1, 2, 5 και 10 γροσιών.

Μετά από συμφωνία με τους Τούρκους, η διοίκηση της Κύπρου περνά το 1878 στα χέρια των Βρετανών, έναντι ετήσιου ‘ενοικίου’ 23 936 πουγκιών (1 πουγκί = 500 τουρκικά γρόσια), το οποίο ουσιαστικά ποτέ δεν καταβάλλεται στους Τούρκους. Η αποικιοκρατική κυβέρνηση εισάγει στην Κύπρο, όπως και σε κάθε αποικία, ένα ξεχωριστό νομισμα-

τικό σύστημα βασισμένο στην αγγλική λίρα. Το 1879 κυκλοφορούν τα κατασκευασμένα στο Βρετανικό Βασιλικό Νομισματοκοπείο χάλκινα γρόσια (piastres) και οι υποδιαιρέσεις τους ½ και που ο λαός ονόμασε εικοσάρες και δεκάρες με βάση την προϋπάρχουσα υποδιαίρεση του οθωμανικού γροσιού. Το 1901 κόβονται αργυρά κέρματα των 18, 9, 4 ½ και 3 γροσιών (piastres), τα επονομαζόμενα διπλοσέλινα, σελίνια, μισά και τριάρες αντίστοιχα, ως υποδιαίρεση της λίρας (1 λίρα = 20 σελίνια = 180 γρόσια).

Η πρώτη χάρτινη Λίρα Κύπρου εκτυπώθηκε στο κυβερνητικό τυπογραφείο το 1914, σε μαυρόασπρο χρώμα και μέγεθος 140 x 110 χιλιοστά, όμως σύντομα κρίθηκε ακατάλληλη και αντικαταστάθηκε με εκδοθείσες στην Αγγλία.

Στις κοπές κερμάτων από χαλκονικέλιο του

Κέρμα των 5 μιλς του 1955, γνωστό και ως γρόσι ή μπακίρα λόγω του χρώματος του. Απεικονίζει ταλαντοφόρο στην μπροστινή όψη και πορτρέτο της Βασίλισσας Ελισάβετ Β' στην οπίσθια.

1947 και 1949, αναγράφεται για πρώτη φορά η ένδειξη shilling, δηλαδή σελίνι ως το 1/20 της λίρας, υποδιαίρεση η οποία χρησιμοποιείται μέχρι και σήμερα, αν και επίσημα δεν υφίσταται. Το 1955 εισάγεται το δεκαδικό σύστημα υποδιαίρεσης της λίρας, τα γρόσια και τα σελίνια αντικαθίστανται από τα μιλς, (1 λίρα = 1000 μιλς) και εκδίδονται σειρές χάλκινων και χαλκονικέλινων κερμάτων και χαρτονομισμάτων των 250, 500 μιλς (τα οποία εξακολουθούσαν να ονομάζονται πεντασέλινα και δεκασέλινα) καθώς και Λίρες.

Στις παραστάσεις της περιόδου της Αγγλοκρατίας, απεικονίζονται οπωσδήποτε ο Άγγλος βασιλιάς/ βασίλισσα καθώς και παραστάσεις με το λέοντα της Αγγλίας όρθιο ή με δυο λιοντάρια το ένα πάνω από το άλλο, όλες δε οι αναγραφές είναι στην αγγλική. Στην κοπή του 1955 απεικονίζονται, για πρώτη φορά μετά από αρκετούς αιώνες, παραστάσεις από τον κυπριακό πολιτισμό.

Η ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας το

ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

1960, δεν αλλοίωσε άμεσα το προϋπάρχον νομισματικό σύστημα αφού διατηρήθηκε ως νόμισμα η Λίρα Κύπρου και υποδιαίρεση της τα 1000 μιλς. Το 1961 εκδόθηκαν τα πρώτα χαρτονομίσματα από τη Κυπριακή Δημοκρατία μέσω του Γενικού Λογιστή, του οποίου έφεραν την υπογραφή, ενώ μέχρι και το τέλος του 1965 κυκλοφορούσαν παράλληλα ως νόμιμο χρήμα και τα χαρτονομίσματα που έκδωσε η αποικιοκρατική κυβέρνηση το 1955. Μέσω του Γενικού Λογιστή κόπηκαν και τα πρώτα κέρματα στις αρχές του 1963, ενώ με την ίδρυσή της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς, αυτή καθίσταται πλέον υπεύθυνη για την έκδοση όλων των νομισμάτων. Τα μιλς συνεχίζουν να αποτελούν υποδιαίρεση της λίρας μέχρι το 1983, χρονιά κατά την οποία η υποδιαίρεσή της καθορίζεται στα γνωστά μας πρόσφατα αποσυρθέντα 100 σεντ. Το έμβλημα της Κυπριακής Δημοκρατίας, παραστάσεις από την ιστορία, τη μυθολογία, την κυπριακή φύση και παράδοση και έργα καλλιτεχνών απεικονίζονται στα νέα νομίσματα.

Η υιοθέτηση του ευρώ από την 1η Ιανουαρίου

εντάσσει την Κύπρο στον σκληρό πυρήνα της Ε.Ε., αυτόν της ευρωζώνης και αναμένεται μεσομακρο-

πρόθεσμα (μετά την αρχική αναταραχή) να βοηθήσει την ανταγωνιστικότητα, την ευρωστία και την σταθερότητα της κυπριακής οικονομίας. Ωστόσο και το ευρώ θα αποτελέσει, όπως και όλα τα νομίσματα στην ιστορία, πέραν από μέσο συναλλαγών και μέτρο αξίας αγαθών, φορέα και σύμβολο εξουσίας, μορφή καλλιτεχνικής, κοινωνικής και πολιτισμικής έκφρασης και βέβαια καθρέφτη της οικονομικοπολιτικής δραστηριότητας του νησιού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χρ. Αριστείδου, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*
- Χρ. Αριστείδου, *Ευρώ το νέο Κυπριακό νόμισμα*
- Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου, *Μουσείο Ιστορίας της Κυπριακής Νομισματοκοπίας, Κατάλογος Νομισμάτων*,
- Από τη λίρα στο ευρώ - *Κατάλογος Κερμάτων και χαρτονομισμάτων της Κυπριακής - Δημοκρατίας, Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, 2006*
- Μ. Λυσάνδρου, *Εφημερίδα Πολίτης, Από το τάλαντο στη Λίρα*
- Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου, *Ιστοσελίδα*

Ευχαριστίες

- Στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Λατσιών
- Στο Πολιτιστικό Ίδρυμα της Τράπεζας Κύπρου, για την παραχώρηση των δικαιωμάτων δημοσίευσης φωτογραφιών που προέρχονται από τη νομισματική συλλογή του
- Στην Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου

*Ιερός Ναός
Αγίου Νικολάου
Τσακκίστρας.*